

ASIA **Kantelut Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispan menettelystä**

KANTELUT

Oikeuskanslerinvirastoon on saapunut kolme Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispan menettelyä koskevaa kantelua: Kantelija A:n 21.11.2011 ja 2.12.2011 päivätyistä kirjoituksista ilmevä kantelu (OKV/1273/1/2011) suoraan ja eduskunnan oikeusasiamiehen siirtäminä kantelija B:n 24.11.2011 päivätty kantelu (OKV/1329/1/2011) ja kantelija C:n 13.1.2012 päivätty kantelu (OKV/111/1/2012).

Kantelujen mukaan arkkipiispa Leo erotti Valamon luostarin johtajan arkkimandriitta Sergein perusteettomasti ja epäasiallisia menettelytapoja noudattaen. A on lisäksi kertonut, että piispa Arseni oli painostanut luostarin veljestöä allekirjoittamaan itse laatimansa korusanaisen kirjeen, jossa annettiin harhaanjohtava kuva asiasta. Ilmeisesti arkkipiispan asiamiehenä toimien piispa antoi A:lle seitsemän vuoden kiellon astua Valamon luostariin.

SELVITYKSET JA LAUSUNTO

A:n ja B:n kantelujen johdosta Suomen ortodoksisen kirkon kirkollishallitus on antanut 2.2.2012 lausunnon. Siihen on liitetty selvitys arkkipiispa Leolta (25.1.2012) ja piispa Arsenilta (24.1.2012). Selvityksissä ja lausunnossa on esitetty muun ohella seuraavaa.

Arkkipiispa Leon selvitys

Arkkipiispan valvontavastuu luostarin asioissa perustuu hänen asemaansa ortodoksisen kirkolliskokouksen ja kirkollishallituksen puheenjohtajana sekä sen hiippakunnan piispana, jossa Valamon luostari sijaitsee.

Valamoa koskevissa toimenpiteissä ei ollut kysymys hengellisen ja maallisen vastakkainasettelusta, vaan harkitsemattoman rahankäytön lopettamisesta ja luostarin talouden tasapainottamisesta. Tähän sitoutumista arkkipiispa oli edellyttänyt sekä luostarin johtajalta että liiketoiminnan johtajalta. Tilanne Valamossa ei annetuista ohjeista ja suosituksista huolimatta korjaantunut. Arkkimandriitta Sergei ei suostunut luostarin johtajan rahankäytön kontrollointiin.

Arkkipiispa lähetti piispa Arsenin Valamoon 2.-3. marraskuuta 2011 selvittämään tilannetta. Piispa kuuli sekä veljestöä että työntekijöitä. Hän painotti erityisesti arkkimandriitta Sergeille, että näkemuserot luostarin johtajan ja liiketoiminnan johtajan välillä on sovittava niin, että sa-neerausohjelmaa voidaan jatkaa ja henkilövaihdoksia ei tehdä.

Piispa Arsenin lähdettyä arkkimandriitta Sergei kutsui 4.11. koolle johtokunnan kokouksen, jossa hän esitti liiketoiminnan johtajan irtisanomista välittömästi. Päätösehdotusta kannatti luostarin johtokunnan neljästä jäsenestä puheenjohtajan lisäksi yksi ja vastusti kaksi. Vähem-mistöön jääneet kaksi johtokunnan jäsentä jättivät pöytäkirjaan eriävän mielipiteensä.

Johtokunnan päätöksen jälkeen sekä veljestön jäsenet että Valamon siviilityöntekijät vetosivat arkkipiispaan puhelimitse. Hän ilmoitti arkkimandriitta Sergeille, että tämä oli toiminut vastoin arkkipiispan nimenomaisesti antamia ohjeita.

Arkkipiispa kutsui johtokunnan kuultavaksi 9.11. Kuulemistilaisuus pidettiin johtokunnan ko-kouksena, jonka aluksi arkkipiispa keskusteli 45 minuuttia arkkimandriitta Sergein kanssa. Arkkipiispa ilmoitti Sergeille, että hän voi pyytää vapautusta luostarin johtajan tehtävästä, jol-loin kirkko tarjoaa hänelle esimerkiksi mahdollisuuden siirtyä vuodeksi johonkin ulkomaiseen luostariin opiskelemaan. Sergei ilmoitti, ettei suostu pyytämään vapautusta luostarin johtajan tehtävästä. Kuulemisen jälkeen arkkipiispa ilmoitti johtokunnalle, että hän vapauttaa Sergein luostarin johtajan tehtävistä ja että hän haluaa kuulla asiassa johtokunnan jäseniä. Johtokunnan neljästä jäsenestä puheenvuoron käytti kolme, kaikki ilmoittivat olevansa samaa miestä arkki-piispan kanssa. Arkkipiispa ilmoitti samassa yhteydessä, että päätös oli syntynyt ohjesäännön (15 §) nojalla.

Piispa Arsenin selvitys

Arkkipiispan määräyksestä piispa lähti 3.11. selvittämään Valamon luostariin siellä vallitsevaa tulehtunutta tilannetta. Piispa ehdotti Sergeille valittavaksi joko sen, että arkkipiispa määrää heille ulkopuolisen sovittelijan viikkopalaveriin tai että luostarin veljestöstä valittaisiin talou-denhoitaja, joka toimisi puskurina luostarin johtajan ja liiketoiminnan johtajan välillä. Sergei ei kuitenkaan hyväksynyt kumpaakaan tarjottua vaihtoehtoa tunnetuin seurauksin. Piispa tähdensi Sergeille, että arkkipiispa oli nimenomaan kieltänyt henkilövaihdokset.

Käynnillään Valamossa 9.11. arkkipiispa erotti Sergein luostarin johtajan tehtävistä keskustel-tuaan ensin kahden kesken hänen kanssaan. Tämän jälkeen arkkipiispa nimitti piispan luostarin väliaikaiseksi johtajaksi.

Piispa kiisti A:n kantelussa esiintyneen väitteen, että hän olisi laatinut arkkipiispaa koskevan veljestön julkilausuman. Piispa ei myöskään ollut antanut A:n kantelussa mainittua porttikiel-toa. Luostarin johtokunnan keskuudessa oli kylläkin keskusteltu A:n toimista. Nykyisessä ti-lanteessa hän oli johtokunnan näkemyksen mukaan ei-toivottu vieras Valamoon. Tästä syystä piispa ilmoitti johtokunnan puolesta luostarin myyntipalveluun, että A:n keväälle 2012 suunni-teltua kurssia Valamon opistossa ei tulla järjestämään eikä A:lle tule myydä luostarin palveluja seitsemään vuoteen. Samantyyppisen päätöksen veljestö teki D:n suhteen.

Asiaan syvemmin paneuduttuaan johtokunta päätti korjata A:n ja D:n osalta tehdyt päätökset ja toivottaa heidät muiden pyhiinvaeltajien tavoin tervetulleiksi Valamoon.

Kirkollishallituksen lausunto

Ortodoksisen kirkon lainsäädännöstä ja siihen liittyvästä kanonisesta oikeudesta

Ortodoksisesta kirkosta annetun lain 1 §:n 1 momentissa mainituilla kanoneilla tarkoitetaan kirkolliseen järjestykseen, etiikkaan ja tapoihin liittyviä sääntöjä. Ne käsittävät pyhien apostolien säännöt, seitsemän ekumeenisen kirkolliskokouksen kanonit, kymmenen paikallisen kirkolliskokouksen säädökset, kolmentoista pyhän isän säädökset sekä lisäsäännöksiä eräät muut kanoniset teokset. Myös luostarien asema osana kirkon hiippakuntia on määritelty näissä säädöksissä.

Ortodoksisen kirkon kanonien ja muiden hengellisten säädösten asema Suomen ortodoksisessa kirkossa oli todettu jo ortodoksisesta kirkosta 8.8.1969 annetun lain 1 ja 8 §:ssä.

Papiston kanoninen suhde piispaan on osa ortodoksisen kirkon sisäistä autonomiaa, jota on selvitetty perustuslakivaliokunnan ortodoksisesta kirkosta annetun lain säätämisen yhteydessä antamassa lausunnosta (PeVL 28/2006 vp). Valiokunta totesi, että pappien, diakonien ja kanttorien sitoutuminen kirkon tunnustukseen ja kanoneihin on osa kirkon sisäistä autonomiaa koskevaa oikeutta.

Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään 14.12.2009 (1761/2/09) tuonut esille selvästi tämän periaatteen. Päätös liittyy kirkon sisäiseen autonomiaan kanonisen lainsäädännön osalta.

Ortodoksinen kirkko Suomessa on yhtä aikaa sekä suomalainen julkisoikeudellinen yhteisö että osa maailmanlaajuisista ortodoksista kirkkoista.

Valamon luostarin johtajasta ja hänen asemastaan

Luostarin johtajan tehtävä ei ole työsuhde vaan kuuliaisuustehtävä. Hoitamisen periaatteita ei ole sen vuoksi kirjattu yksityiskohtaisesti lakiin tai kirkkojärjestykseen vaan luostarin ohjesääntöön. Johtaja on pappina muiden papiston jäsenten tavoin kanonisessa suhteessa hiippakuntansa piispaan.

Luostarin johtajan erottamisesta ei ole säädöksiä laissa eikä kirkkojärjestyksessä. Erottamisesta on säännöksiä luostarin ohjesäännössä, joka perustuu kanonisen oikeuden traditioon.

Luostarin johtajuus elinikäisenä tehtävänä perustuu kirkon kanoniseen perusteeseen ja sen mukainen periaate on kirjattu myös kirkkolakiin. Luostarielämään sitoudutaan eliniäksi. Koska johtajan tehtävä on yksi kuuliaisuustehtävä luostarissa, on luonnollista, että se jatkuu lähtökohdallisesti siihen saakka kuin kyseinen luostariyhteisön jäsen kuolee.

Periaate, että jokin tehtävä on elinikäinen, ei kuitenkaan voi olla luonteeltaan ehdoton. Luostarin johtaja tulee voida vapauttaa kuuliaisuustehtävästään. Tässä tapauksessa vapauttaminen perustuu määräyksiin, jotka on annettu ortodoksisesta kirkosta annetun lain nojalla, mutta jotka perustuvat ennen kaikkea kirkon autonomiaan kuuluvaan kanoniseen perusteeseen.

Arkkipiispan oikeus vapauttaa luostarin johtaja tehtävästään

Arkkipiispa ei ole virkamies vaan työsuhteessa kirkkoon. Hän ei näin ollen voi syyllistyä virkarikokseen tai -virheeseen.

Arkkipiispa on 1.2.2011 vahvistanut lainmukaisesti luostarin ohjesäännön. Se perustuu niihin kanonisiin ja kirkon perinteeseen perustuviin seikkoihin, jotka perustuslakivaliokunta on aiemmin mainitussa lausunnossaan katsonut kuuluvan kirkon sisäiseen autonomiaan.

Ortodoksisen kirkon lainsäädännössä on näin ollen säännös, jonka perusteella hiippakunnan piispa voi erottaa luostarin johtajan elinikäisestä tehtävästä. Ohjesäännön 15 §:ssä määrätään, että jos luostarin johtaja osoittautuu tehtävänsä kykenemättömäksi tai jos luostarin etu sitä vaatii, hiippakunnan piispa voi vapauttaa hänet tehtävästään luostarin johtokuntaa kuultuaan.

Valamon luostari kuuluu Karjalan hiippakuntaan, jonka esipaimenena arkkipiispa käyttää hiippakunnan piispalle kuuluvaa ohjaus- ja valvontavaltaa. Luostarin ohjesäännön 3 §:n mukaan hiippakunnan piispa ohjaa ja valvoo Valamon luostarin sisäistä elämää ja järjestystä. Arkkipiispalla on näillä perusteilla oikeus käyttää ohjesäännön 15 §:ssä säädettyä valtaa harkintansa mukaan, muun ohella vapauttaa luostarin johtaja tehtävästä, kun johtaja osoittautuu tehtäväänsä kykenemättömäksi tai luostarin etu sitä vaatii.

Kirkollishallitus jätti oikeuskanslerin arvioitavaksi sen seikan, oliko johtokunnan kokous kutsuttu koolle ohjesäännön 6 §:n mukaisesti, oliko Leo noudattanut hallintolain 34 §:n säännöstä asianosaisen kuulemisesta ja 45 §:ssä säädettyä päätöksen perustelemisvelvollisuutta.

VASTINE

Kantelija A on 26.3.2012 päivätyssä vastineessaan kertonut, että Sergein irtisanominen 9.11.2011 tapahtui ensiksikin ilman mitään pitävää syytä. Toiseksi luostarin sääntöjen mukaan erottamista varten olisi pitänyt kutsua koolle johtokunta. Sääntöjen mukaan luostarin johtaja kutsuu johtokunnan koolle. Arkkipiispa siis vapautti Sergein ennen kuin oli kuullut johtokuntaa. Kuulemistilaisuus eli ilmoitus siitä että näin oli jo tehty, järjestettiin myöhemmin.

RATKAISU

Tapahtumatiedot kirkollishallituksen toimittamien asiakirjojen mukaan

Arkkipiispan teologinen sihteeri ilmoitti Valamon luostarin johtokunnan jäsenille 8.11.2011 lähettämässään sähköpostiviestissä, että arkkipiispa Leo kutsui Valamon luostarin johtokunnan kuulemiseen keskiviikkona 9.11.2011 klo 10.30.

Luostarin johtokunnan kokouksen 9.11.2011 pöytäkirjaksi merkityn asiakirjan mukaan arkkipiispa avasi kokouksen klo 10.30, arkkipiispa ja Sergei siirtyivät kuulemistilaisuuteen klo 10.35, arkkipiispa ja Sergei palasivat kokoukseen klo 11.15. Tämän jälkeen arkkipiispa ilmoitti, että hän vapauttaa Sergein Valamon luostarin johtajan tehtävästä ja että hän nimittää luostarin väliaikaiseksi johtajaksi Joensuun piispan Arsenin. Johtokunnan jäsenistä munkki Viktor, Harri Kosunen ja pappismunkki Aleksanteri ilmoittivat antavansa tukensa arkkipiispan päätökselle. Asiakirjan allekirjoittivat arkkipiispa ja yli diakoni Jyrki Härkönen.

Säännökset, kirkkojärjestys, ohjesääntö

Suomen perustuslaki

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta. Hänen tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Ortodoksisesta kirkosta annettu laki

Suomen ortodoksinen kirkko perustuu Raamatun, perimätiedon, ortodoksisen kirkon dogmien, kanonien ja muiden kirkollisten sääntöjen varaan (1 §). Kirkon toiminnasta ja hallinnosta säädetään tarkemmin kirkkojärjestyksessä (5 §). Kirkko muodostuu kolmesta tai useammasta hiippakunnasta, joita kutakin johtaa hiippakunnan piispa. Yksi piispoista on arkkipiispa (6 §). Hiippakuntiin voi kuulua seurakuntien lisäksi luostareita (7 §). Piispan tehtävänä on ohjata ja valvoa hiippakuntansa seurakuntien, luostarien sekä papiston ja kanttorien toimintaa siten kuin kirkkojärjestyksessä tarkemmin säädetään (39 §).

Luostarin jäsenet valitsevat luostarin johtajan vaalilla. Vaalin vahvistaa hiippakunnan piispa. Tehtävä on elinikäinen (69 §). Luostarissa on sen asioiden hoitamista varten johtokunta, jonka jäsenet luostarin jäsenet valitsevat enintään viiden vuoden määräajaksi. Luostarin johtaja toimii johtokunnan puheenjohtajana (70 §). Luostarin tehtävistä, hallinnosta ja toiminnasta määrätään luostarin ohjesäännössä. Ohjesäännön vahvistaa luostarin johtokunnan esityksestä hiippakunnan piispa. Luostarin talouden hoidosta, kirjanpidosta ja tilintarkastuksesta määrätään luostarin taloussäännössä, josta päättää luostarin johtokunta (71 §).

Ortodoksisen kirkon kirkkojärjestys

Karjalan hiippakuntaan kuuluvat Valamon ja Lintulan luostarit (12 §). Seurakuntavaltuustosta (81-92 §) ja seurakuntaneuvostosta (93-99 §) säädetty koskee soveltuvin osin luostarin johtokuntaa (129 §).

Luostarin ohjesääntö

Luostarin johtajan tehtävä on elinikäinen, paitsi jos terveydelliset tai muut syyt vaativat häntä eroamaan tai jos piispa panee hänet viralta jonkin rikkomuksen vuoksi (9 §). Jos luostarin johtaja osoittautuu tehtäväänsä kykenemättömäksi tai jos luostarin etu sitä vaatii, hiippakunnan piispa voi vapauttaa hänet tehtävästä luostarin johtokuntaa kuultuaan (15 §).

Arviointi

Oikeuskanslerin velvollisuuksiin kuuluu valvoa ortodoksisesta kirkosta annetun lain noudattamista. Lain nimenomaisten säännösten mukaan 1) luostarissa on johtokunta, jonka jäsenet luostarin jäsenet valitsevat (lain 70 §), 2) luostarin jäsenet valitsevat myös luostarin johtajan, joka toimii johtokunnan puheenjohtajana (lain 69-70 §), 3) johtajan tehtävä on elinikäinen (lain 69 §), 4) luostarin tehtävistä, hallinnosta ja toiminnasta määrätään luostarin ohjesäännössä (lain 71 §).

Sanottujen säännösten noudattamisen valvontaan ei vaikuta, että ortodoksisesta kirkosta annetun lain 1 §:n mukaan ortodoksinen kirkko perustuu Raamatun, perimätiedon, ortodoksisen kirkon dogmien, kanonien ja muiden kirkollisten sääntöjen varaan. Esillä olevassa laillisuusvalvonta-asiassa ei ole kysymys ortodoksisesta kirkon sisäisestä autonomiasta eikä papiston kanonisesta suhteesta piispaan.

Luostarin ohjesäännön määräykset luostarin tehtävistä, hallinnosta ja toiminnasta eivät voi olla ristiriidassa lain säännösten kanssa. Luostarin ohjesäännön 9 ja 15 §:n määräykset piispan oikeudesta panna luostarin johtaja viralta tai vapauttaa hänet tehtävästään ovat siten mitättömiä, koska ne ovat ristiriidassa muun muassa luostarin johtajan tehtävän elinikäisyyttä koskevan 69 §:n kanssa.

Lain 39 §:ssä säädetty luostarin toimintaa koskeva yleinen ohjaus- ja valvontavalta ei myöskään oikeuta piispaa toimimaan vastoin lain säännöksiä.

Arkkipiispa toimi siten virheellisesti ja lain 69 §:n vastaisesti vapauttaessaan luostarin ohjesäännön 15 §:ään nojautuen arkkimandriitta Sergein Valamon luostarin johtajan tehtävästä.

Arkkipiispan menettelytavoista totean vain sen, että hänen pyrkimyksensä kytkeä sanottuun virheelliseen toimintaansa luostarin johtokunta olivat ristiriidassa kirkkojärjestyksen 129 §:n kanssa. Sanotusta säännöksestä seuraa, kun sitä verrataan kirkkojärjestyksen 88 ja 95 §:ään, että luostarin johtokunnan voi kutsua koolle vain sen puheenjohtaja. Johtokuntaan kuulumattomien arkkipiispan ja ylidiakonin allekirjoittama ”luostarin johtokunnan kokouksen pöytäkirjalla” ei myöskään voi olla muuta kuin allekirjoittajien kuvaus tapahtumista Valamon luostaris- sa 9.11.2011.

Piispa Arsenin menettelyn osalta ei ole ilmennyt sellaista, mihin oikeuskanslerilla laillisuusvalvojana olisi perusteita puuttua.

Toimenpiteet

Annan arkkipiispa Leolle huomautuksen vastaisen varalle hänen ortodoksisesta kirkosta annetun lain ja kirkkojärjestyksen vastaisesta menettelystä.

Kantelija A:lle palautetaan hänen toimittamansa asiakirja-aineisto.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Heikki Vasenius